

सन २०१६ मधील पावसाळ्यात दिनांक १ जुलै ते ७ जुलै, २०१६ या वनमहोत्सव कालावधीत दिनांक १ जुलै, २०१६ या दिवशी राज्यात किमान २ कोटी वृक्ष लागवड करण्याबाबत नियोजन आराखडा व कृती कार्यक्रम तयार करून अंमलबजावणी करणे.

महाराष्ट्र शासन
नगर विकास विभाग

शासन परिपत्रक क्रमांक:- संकीर्ण- २०१६/ प्र.क्र.६०/नवि-३४

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.

दिनांक: १७ मे, २०१६.

वाचा :- शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्रमांक: साववि-२०१५/प्र.क्र.१३१/फ-११, दि. ३१.०३.२०१६

परिपत्रक -

राष्ट्रीय वननिती, १९८८ मधील धोरणानुसार देशाच्या एकूण भौगोलिक क्षेत्राच्या ३३ टक्के क्षेत्रावर वृक्षाच्छादन/ वनीकरण असणे अत्यावश्यक आहे. महाराष्ट्र राज्यात हे प्रमाण एकूण भौगोलिक क्षेत्राच्या सर्वसाधारणपणे २० टक्के आहे.

२. जागतिक तापमानात होणारी वाढ रोखणे व त्यामुळे होणाऱ्या पर्यावरणीय बदलाची तीव्रता कमी करणे, पर्यावरणाचा समतोल राखण्यासाठी करावयाच्या उपाययोजनांचा भाग म्हणून राज्य शासनाचे विविध विभाग व जनतेच्या सहभागातून सन २०१६-१७ च्या पावसाळ्यातील वनमहोत्सव कालावधीमध्ये दि. १ जुलै, २०१६ या एकाच दिवशी २ कोटी वृक्षलागवडीचा कार्यक्रम हाती घेण्याचे शासनाने ठरविले असून सदर २ कोटी वृक्ष लागवडीपैकी किमान १.५० कोटी (दीड कोटी) वृक्ष लागवड वन विभाग/सामाजिक वनीकरण विभाग व वन विकास महामंडळ यांच्यामार्फत तर उर्वरित ५० लक्ष वृक्ष लागवड इतर विभागामार्फत करण्याचे उद्दीष्ट निश्चित करण्यात आले आहे.

३. नगर विकास विभागाच्या अधिपत्याखालील राज्यातील सर्व महानगरपालिका, नगरपरिषदा/नगरपंचायती कार्यक्षेत्रातील कार्यालये, मोकळी मैदाने, उद्याने, रस्त्याच्या दुतर्फा इ. ठिकाणी तसेच आणखी काही स्थळे वृक्ष लागवडीसाठी उपलब्ध असल्यास त्या ठिकाणी वृक्ष लागवड करण्यात यावी. त्यानुसार पुढीलप्रमाणे वृक्षलागवडीबाबत कार्यवाही करण्यात यावी:-

अ.क्र.	स्थानिक स्वराज्य संस्था / कार्यालय	प्रति वार्ड किमान वृक्ष लागवड	किमान वृक्ष लागवड
१	प्रत्येक कार्यालयांच्या परिसरात	---	१५ रोपे
२	“क” वर्ग नगरपरिषद/नगरपंचायत क्षेत्रात	५० रोपे	१००० रोपे
३	“ब” वर्ग नगरपरिषद क्षेत्रात	७५ रोपे	१५०० रोपे
४	“अ” वर्ग नगरपरिषद क्षेत्रात	१०० रोपे	२००० रोपे
५	महानगरपालिका क्षेत्रात	२०० रोपे	२०,००० रोपे

४. या कार्यक्रमांतर्गत वृक्ष लागवड करण्यासाठी स्वयंसेवी संस्था/अशासकीय संस्था, खाजगी उद्योजक, सहकारी संस्था, विविध सामाजिक उपक्रमात अग्रेसर असणारी मंडळे व संस्था तसेच लोकप्रतिनिधी इ. चा सहभाग घेण्यात यावा.

५. सदर कार्यक्रम यशस्वीरित्या राबविण्यासंदर्भात पुढील प्रमाणे निदेश देण्यात येत आहेत:-

(१) सदर कार्यक्रमाचे नियोजन, अंमलबजावणी, संनियंत्रण व समन्वय या करिता खालील प्रमाणे नोडल अधिकाऱ्याची नेमणूक करण्यात येत आहे:-

अ) विभागीय स्तर : प्रादेशिक उप संचालक, नगरपरिषद शाखा, विभागीय आयुक्त कार्यालय. (सर्व)

ब) जिल्हास्तर : जिल्हा प्रशासन अधिकारी/जिल्हा प्रकल्प अधिकारी (नपा शाखा) जिल्हाधिकारी कार्यालय

क) नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांस्तर : महानगरपालिका-संबंधित अति. आयुक्त/उप आयुक्त नगरपरिषदा/नगरपंचायती-संबंधित मुख्याधिकारी

(२) सर्व नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी सदर कार्यक्रमांतर्गत वृक्षलागवड करण्यात येणाऱ्या स्थळांची निश्चिती करावी.

(३) प्रत्येक स्थळाविषयी सूक्ष्म नियोजन करणे तसेच स्थळनिहाय वृक्ष लागवडीसाठी एका जबाबदार अधिकारी/कर्मचारी यांची नेमणूक करण्यात यावी. स्थळ निश्चितीची माहिती प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वनबल प्रमुख), नागपूर, सचिव (वने) आणि या विभागाकडे अक्षांश-रेखांशासह (Latitude-Longitude) व शक्य तिथे GPS Location सह दिनांक ३१.०५.२०१६ पर्यंत संदर्भाधीन शासन निर्णयासोबतच्या विवरणपत्र-१ मध्ये पाठविण्यात यावी.

(४) २ कोटी वृक्षलागवडीच्या कार्यक्रमातंर्गत पूर्व पावसाळी कामे विहित कालावधीत पार पाडण्यासाठी नियोजन करावे. प्रचलीत निकषाप्रमाणे खड्डे तयार करणे, माती, खत, किटकनाशके इ. भरून सदर खड्डे रोप लागवडीसाठी तयार ठेवणे ही कामे दिनांक ३१.०५.२०१६ पूर्वी पूर्ण करण्यात यावीत.

(५) वृक्षलागवडीच्या स्थळांवर जवळच्या कोणत्याही रोपवाटीकेमधून रोपे वाहतुकीसंबंधी वाहतूक नियोजन आराखडा (Transport Plan) तयार करावा.

(६) हवामान, पाण्याची उपलब्धता व भौगलिक परिस्थिती विचारात घेवून सावली देणारे, शोभिवंत आणि फळ-फळावळ देणाऱ्या वृक्ष प्रजाती प्राधान्याने लावण्यात याव्यात. यामध्ये प्रामुख्याने आंबा, चिंच, आवळा, कवठ, काजू, फणस, वड, पिंपळ, निम, पळस, कऱ्शिया, गुलमोहर व चाफा इत्यादी रोपांचा समावेश करण्यात यावा. स्थानिक परिस्थितीनुरूप अन्य रोपांची निवड व लागवड करण्यास मोकळीक असेल, जेणेकरून पशु-पक्षी यांचा अधिवास (Habitation) व अन्न साखळी (Food Chain) टिकून राहील आणि जैवविविधतेचे (Bio-Diversity) संरक्षण व संवर्धन होण्यास मदत होईल.

उदा.- (I) प्रदूषण नियंत्रणासाठी- वड, पिंपळ, तामन, आंबा, शिसम, अगस्ती, चिंच, फणस, बेल, सप्तपर्णी, काशीद, सोनमोहर, चाफा इ.

(II) शहर सौदर्यकरणासाठी- शिरीष, पळस, बहावा, कैलासपती, अनंत, आकाशनिम, बकुळ, पारिजातक, अशोक इ.

(III) जल संवर्धनासाठी- बांबू, गिरिपुष्प, बोर, झूरंगी, पिपळी इ.

(IV) सावलीसाठी- वड, पिंपळ, महुवा, कुसुम, जांभूळ, बेहडा, फणस, आंबा इ.

(V) फळफळावळीसाठी- आंबा, आवळा, चिंच इ.

(6) या कार्यक्रमासाठी वन आणि सामाजिक वनीकरण योजनांतर्गत, महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना (मजीनरेगा/ MNREGA), रोजगार हमी योजना, वनमहोत्सव आणि कॅम्पांतर्गत तयार करण्यात आलेल्या रोपवाटीकामधून पुरेशा संख्येत व पुरेशा उंचीची, दर्जेदार, गुणवत्तापूर्ण आणि सुदृढ रोपे दि. ३०.०६.२०१६ पर्यंत उपलब्ध करून घ्यावीत. त्याचबरोबर कृषी विभाग, नियोजन विभाग (रोजगार हमी योजना) व आवश्यक वाटल्यास इतर विभागाकडील रोपवाटीकामधून रोपांची उपलब्धता करून घ्यावी. रोपांच्या उपलब्धतेबाबत वन विभागांतर्गत प्रत्येक जिल्ह्यातील उपसंचालक, सामाजिक वनीकरण आणि तालुका स्तरावर लागवड अधिकारी यांची "नोडल अधिकारी" म्हणून नेमणूक करण्यात आलेली आहे. आवश्यकतेनुसार त्यांचे आणि स्थानिक स्तरावर वन व सामाजिक वनीकरण विभागाचे अधिकारी आणि कर्मचारी यांचे मार्गदर्शन व सल्ला घ्यावा.

(7) वन महोत्सव काळात वन व सामाजिक वनीकरण विभागातर्गत वर नमूद रोपवाटिकामधून सवलतीच्या दराने रोपांचा पुरवठा केला जातो. या योजनेचा लाभ घेण्यात यावा. जेथे शक्य असेल तेथे उद्योजकता सामाजिक दायित्व (CSR) माध्यमातून रोपांची खरेदी करण्यात यावी. तसेच वृक्ष लागवड करावयाची स्थळे विचारात घेवून, त्यानुसार जिल्हा किंवा तालुका स्तरावरील सामाजिक वनीकरण विभागातर्गत लागवड अधिकारी (वनक्षेत्रपाल) किंवा जिल्हा स्तरावरील उपसंचालक, सामाजिक वनीकरण (विभागीय वन अधिकारी) यांच्याकडे रोपांची मागणी दिनांक ३१.०५.२०१६ पूर्वी नोंदवावी.

(8) वृक्षलागवडीच्या कार्यक्रमांतर्गत निश्चित केलेल्या स्थळांच्या ठिकाणी ठरवून दिलेल्या उद्दिष्टांप्रमाणे मजुरांची निश्चिती करून रोपे लागवडीच्या दिवशी पुरेसे मजूर उपलब्ध होतील, याबाबत दक्षता घेण्यात यावी.

(9) सदर कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीकरिता नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थेची यंत्रणा तसेच खाजगी व अशासकीय इ. संस्थाचा सहभाग घेण्यात यावा.

(10) या शिवाय शालेय/महाविद्यालयीन विद्यार्थी, नागरिक, स्वयंसेवक आणि वर नमूद अशासकीय संस्था इ. सर्वांनी वृक्ष लागवड स्थळांवर वृक्षारोपणास उपस्थित राहण्यासाठी

आवश्यक ते नियोजन करावे. तसेच महानगरपालिका/नगरपरिषदांनी ५ जून (पर्यावरण दिन) पासून जनजागृती कार्यक्रम, शालेय विद्यार्थ्यांच्या स्पर्धा, वृक्ष दिंडी असे उपक्रम राबवावेत व शालेय विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहनपर बक्षिसे व प्रमाणपत्रे देण्यात यावीत.

१२) मा. पालक मंत्री, स्थानिक आमदार, खासदार व इतर लोकप्रतिनिधी, प्रतिष्ठित व्यक्ती, स्थानिक स्वराज्य संस्थांचे पदाधिकारी यांचे मार्गदर्शन घेवून जेथे शक्य असेल तेथे त्यांच्या हस्ते वृक्षारोपन करण्यात यावे.

१३) या कार्यक्रमातंर्गत दि. ०९ जुलै २०१६ रोजी वृक्षलागवडीच्या सद्यःस्थितीचा अहवाल दर २ तासांनी जिल्हाधिकारी यांना सादर करण्यात यावा. त्या अनुषंगाने जिल्ह्यातील सर्व माहिती संकलित करून जिल्हाधिकारी यांनी याबाबतचा एकत्रित अहवाल त्याच दिवशी वन विभागाच्या वर नमूद केल्याप्रमाणे प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वनबल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर यांच्याकडे ऑनलाईन सादर करावा. विभागीय आयुक्त (महसूल) यांनी त्यांच्या महसूल विभागाची एकत्रित माहिती वर नमूद केलेल्या प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वनबल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर येथील कार्यालयास आणि सचिव (वने) यांना सादर करावी. सदर माहितीची एक प्रत या विभागास (uddus34@gmail.com) या ई-मेलवर पाठविण्यात यावी.

१४) वृक्षारोपणाच्या दिवशी सकाळी ६.०० ते सांयकाळी ६.०० पर्यंत जसजसे वृक्ष लागवड होईल त्या संदर्भातील माहिती (शक्य असल्यास छायाचित्रांसह) वेळोवेळी तात्काळ वर नमूद संगणक प्रणालीवर अपलोड करावीत. यामध्ये किती वृक्षांची लागवड करण्यात आली, कोणत्या व्यक्तींनी/संस्थांनी तसेच कोणत्या प्रजातीच्या वृक्षांची लागवड केली याबाबतची माहिती त्यात अंतर्भूत असावी. (Real Time Data Capture).

१५) वृक्ष लागवडीच्या अनुषंगाने पूर्व पावसाळी कामे, रोपांची उपलब्धता, वृक्ष प्रजातींची निवड, देखभाल व निगा इत्यादी बाबींविषयक तांत्रिक व प्रशासकीय सहकार्य स्थानिक स्तरावरील वन आणि सामाजिक वनीकरण विभागाच्या अधिकाच्यांकडून घेण्यात यावे.

१६) या कार्यक्रमाचे नियोजन, अंमलबजावणी, समन्वय आणि संनियंत्रण यासाठी जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली समिती नेमण्यात आली आहे. तसेच तालुका आणि ग्रामस्तरावर देखील समित्यांचे गठण करण्यात आले आहे. या समित्यांचे सदस्य आणि कार्यकक्षा याबाबत सविस्तर सूचना संदर्भाधिन शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्रमांक:साववि-२०१५/प्र.क्र.१३१/फ-११, दि.३१.०३.२०१६ अन्वये देण्यात आल्या आहेत. तसेच स्थानिक लोकप्रतिनिधी यांच्या वृक्ष लागवड व त्यानंतर किमान ३ वर्षे त्यांचे संरक्षण व संगोपन या संदर्भातील योगदानाविषयक आवश्यक त्या सूचना याच शासन निर्णयाद्वारे देण्यात आल्या आहेत.

६. वृक्षारोपणाचा दृश्य परिणाम दिसून येण्यासाठी, संवर्धन, पाणीपुरवठा, जनावरांपासून रोपांचे संरक्षणासाठी जैविक किंवा तारांचे/प्लॅस्टीक कुंपण, कायमस्वरूपी देखभाल, निगा, जोपासना व संगोपन इत्यादी कामांचा नियोजन आराखडा तयार करावा व त्यानुसार कार्यवाही करण्यात यावी. स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी लागवड करण्यात येणाऱ्या वृक्षांचे संगोपन करण्यासाठी शाळा, खाजगी संस्था व कंपन्या यांच्याशी झाडे दत्तक घेण्याबाबत करार करावेत. तसेच या वृक्षाचे जिवंत राहण्याचे प्रमाण (Survival rate) किमान ८०% ते ९०% राहणेबाबत काळजी घेण्यात यावी. या कामाचे संनियंत्रण वर नमूद जिल्हा, तालुका व ग्राम स्तरावरील सामित्याद्वारे करण्यात येईल. त्यासंदर्भातील त्रैमासिक अहवाल जिल्हाधिकारी व विभागीय अधिकारी (महसूल) यांच्यामार्फत प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वनबल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर आणि सचिव (वने) यांना संदर्भाधिन शासन निर्णयासोबत जोडलेल्या विवरणपत्र-२ मध्ये विहित केलेल्या प्रपत्रात पाठविण्यात यावा. सदर अहवालाची एक प्रत या विभागास (uddus34@gmail.com) या ई-मेलवर पाठविण्यात यावी.

७. या कार्यक्रमांतर्गत होणारा खर्च नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी त्यांच्या स्वःनिधीमधून, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या वृक्षकर निधीमधून व १४ व्या वित्त आयोगाच्या निधीमधून भागविण्यात यावा. तसेच आवश्यक तेथे सी.एस.आर. फंडातून तरतूद उपलब्ध करून घ्यावी. जिथे निधीची अडचण असेल त्या ठिकाणी वन व सामजिक वनीकरण विभागामार्फत मोफत रोपे देण्याचा प्रयत्न केला जाईल. त्याबाबतची आवश्यक ती नोंद आणि लेखा इत्यादीबाबत रोपे उपलब्ध करून घेणारा विभाग आणि रोपे उपलब्ध करून देणारा विभाग अशा दोन्ही विभागांमार्फत ठेवण्यात यावा. तसेच याबाबतची माहिती प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन बल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर, सचिव (वने) आणि या विभागास पाठविण्यात यावी.

८. सदर परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेताक २०१६०५१८१०४९१४५३२५ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(सुधाकर झा. बोबडे)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत:-

- मा.मुख्यमंत्री महोदयांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- मा.राज्यमंत्री (नगर विकास) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई

४. सचिव, वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
५. आयुक्त तथा संचालक, नगरपरिषद प्रशासन संचालनालय, वरळी, मुंबई
६. प्रधान मुख्य, वनसंरक्षण (वनबल प्रमुख) महाराष्ट्र राज्य, नागपूर.
७. प्रधान सचिव, नगर विकास विभाग, (नवि-१), मंत्रालय, मुंबई
८. विभागीय आयुक्त, महसूल विभाग (सर्व).
९. सचिव, नगर विकास विभाग, (नवि-२), मंत्रालय, मुंबई
१०. जिल्हाधिकारी, सर्व
११. आयुक्त, महानगरपालिका (सर्व).
१२. मुख्याधिकारी, नगरपालिका/नगरपंचायत (सर्व).
१३. सर्व सह सचिव/उप सचिव/अवर सचिव/कक्ष अधिकारी, नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१४. निवडनस्ती, नवि-३४.

Online Format For 2 Crore Tree Plantation

3 PIT Digging

Division	District	Taluka	Village	Compartment No/Gat. No.	Latitude-Longitude	Plantation Target	PITs/Trench Achievement During the Month	Total			Percentage of PITs Completed	
								Feb.	March	April	May	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
One Time Entry												$=8+9+10+11 =12/7*100$

4 Planting

Division	District	Taluka	Village	Compartment No/Gat. No.	Latitude-Longitude	Plantation Target	Total No. of PITs	Planting Achievement		Percentage of Planting
								Linked with PIT Digging	Planting	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	$=9/7*100$

विवरणपत्र-२

जित्तद्याचे नाव :-

दिनांक १ जुलै २०१६ रोजी केलेल्या वृक्षारोपणाची माहिती व वृक्षाचे जिवंत राहण्याचे प्रमाणाची आकडेवारी दर्शविणारे विवरणपत्र
(त्रैमासिक अहवाल)

अ. क्र.	वृक्षारोपनासाठी निवडलेली स्थळे	वन व सामाजिक वनीकरण विभागाकडून प्राप्त झालेल्या रोपांची संख्या	वृक्षारोपनासाठी सहभाग घेतलेल्या यंत्रणा	दिनांक १.०७.२०१६ रोजी केलेल्या लागवडीची रोपे संख्या	जिवंत रोपांची संख्या व टक्केवारी	शेरा
१	२	३	४	५	६	७

विभागीय आयुक्त (महसूल)